

Bioetikai alapfogalmak

Abortusz: magzatölés. A direkt abortusz olyan szándékos tett, ami a tett természete és a cselekvő első szándéka szerint is a magzat megöléséhez vezet. A művi (szándékos) abortusz, bárhogyon hajtják végre, egy ember megfontolt és közvetlen megölése életének kezdeti szakaszában, a fogantatás és a születés közötti időben (*Evangelium vitae*, 58).

Abruptio: vetélés (spontán abortusz)

Interruptio: terhesség-megszakítás

Homicidium: gyilkosság – az ártatlan személy életének kioltása direkt vagy indirekt módon.

Suicidium: öngyilkosság – a saját élet direkt vagy indirekt kioltása.

Genocidium: népirtás (egy nemzeti-faji-vallási csoport megsemmisítése)

Halál: a szervezet működési egységének teljes és visszafordíthatatlan elvesztése – aminek jele az agyhalál.

Agyhalál: a teljes halál jele, a teljes agy (nagyagy, kisagy és agytörzs) összfunkciójának végleges és irreverzibilis halála (biológiai halál), jóllehet a légzés és a keringés még mesterségesen fenntartható.

Klinikai halál: a légzés és a keringés leállása, néhány percig újraéleszthető

Reanimatio: újraélesztés (keringés és légzés helyreállítása)

Aktív eutanázia: olyan cselekvés (injekció beadása) vagy elhagyás (rendes orvos beavatkozások elhagyása), melyek természetük és szándékuk szerint a beteg azonnali halálához vezetnek, a beteg vagy hozzátartozói kérésére.

Halni hagyás: az orvos passzív viselkedése, olyan rendkívüli orvosi beavatkozások elhagyása, amik a beteg életét már csak rövid távon hosszabbítanák meg, így már csak a szenvedését hosszabbítanák meg, a küszöbön álló halál beengedése (passzív eutanázia)

Palliatív terápia: fájdalomcsillapítás (a terápia célja általában a gyógyítás, a palliatív terápia célja a gyógyulást kísérő, vagy a már gyógyíthatatlan beteg fájdalmainak csökkentése). Célja nem a gyógyítás és nem az idő (a szenvedés) húzása, hanem a beteg életminőségének fenntartása.

Terápiás túlbuzgóság: haszontalan gyógymódok alkalmazása, hasznuk nem áll arányban a kockázattal és a fájdalommal, csak a szenvedést hosszabbítják meg.

Rendkívüli orvosi beavatkozások: a rendes ellátás mindig kötelező (légutak tisztán tartása, testi épség óvása, táplálás és itatás, vérzés csillapítása), a rendkívüli beavatkozások kockázatosak és drágák (újraélesztés, szervátültetés, túl drága gyógyszer vagy beavatkozás), elhagyásuk a beteg halálához vezethet

Transplantatio: szerv-, szövetátültetés

Akceptor: befogadó (szervátültetésnél)

Donor: adományozó (szervadományozó)

Xenotranszplantáció: szerv-, vagy szövetátültetés állatból emberbe

Totalitás princípium: kimondja, hogy a rész az egészért egzisztál, így a rész java az egész javának alárendelt.

Humanexperiment: az ember szabad beleegyezésén alapuló kísérlet, ahol a terápia és a kockázat aránya egyensúlyban van.

Fertilizáció: megtermékenyítés: a petesejt és a hímivarsejt egyesülése zigótává. A több órán át tartó folyamat kezdete a hímivarsejt első találkozása a petesejt külső burkával, a folyamat vége a kromoszómák egyesülése egy új genomná.

Sterilitás/infertilitás: terméketlenség

Gaméta: ivarsejt

Genitáliák: nemi szervek

Oocyta: petesejt

Heterológ mesterséges megtermékenyítés: idegen (nem házastárs) ivarsejtjével való megtermékenyítés.

Homológ mesterséges megtermékenyítés: a házastárs ivarsejtjeivel való megtermékenyítés.

In vitro: üvegben-kémcsőben-lombikban (az ivarsejteket a testen kívül, egy „üvegedényben” egyesítik – lombikbébi)

In vivo: az élőben (a mesterséges megtermékenyítés az anyaméhben történik, odajuttatják el a spermiumot)

Inseminatio: a férfi spermájának mesterséges bejuttatása a nő méhében a petesejthez

GIFT: Gameta-Intra-Fallopian-Transer (a petesejtet spermiumokkal együtt bejuttatják a petevezetékbe, hogy ott termékenyüljön meg)

IVF: In-vitro-Fertilisation

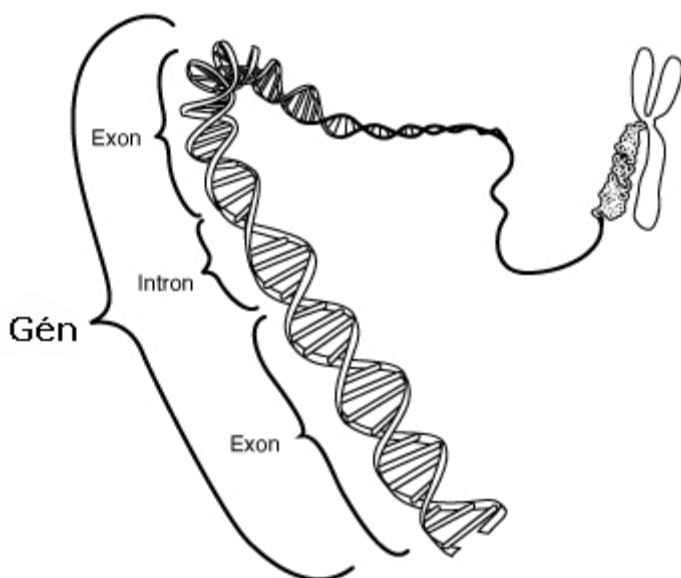
Béranyaság: a magzat idegen nő általi kihordása (csak kihordja más embrióját, ill. adhat saját petesejtet is, és úgy hordja ki)

Extrakorporális megtermékenyítés: nő testén kívüli megtermékenyítés (lombikban)

Embryotransfer: embrió-átvitel (beültetés): a testen kívüli megtermékenyítéssel létrehozott embrió beültetése az anyaméhbe

Preimplantációs diagnosztika: beültetés előtti vizsgálata a megtermékenyített petesejteknek. Az IVF eljárásban előállított osztódó zigótát 4-5 napig tartják tápoldatban, majd kivessznek belőle 1-2 sejtet, amit genetikailag megvizsgálunk. Ha egészségesnek találják, beültetik, ha nem, gyakran elpusztítják.

Prenatális diagnosztika: a magzat szülés előtti vizsgálata, ami betegség kiszűrését szolgálja többnyire ultrahangos vizsgálattal, vagy pl. amniocentézissel (a magzatburok átszűrése a hasfalon keresztül magzatvízvételhez)

Gén: a test felépítéséhez, működéséhez és átörökítéséhez szükséges információ, amit a DNS tárol. A gén a DNS egy szakasza, ami többnyire egy fehérjeláncot kódol, azaz annak aminosavsorrendjét határozza meg. (nagyságrendjük: gén – DNS – kromoszóma)

DNS: (dezoxiribonukleinsav) az élőlények öröklési anyagának hordozója (többnyire kettős spirál alakú)

Genom: Egy élőlény genetikai információinak az összessége DNS formájában.

Kromoszóma: a gének fonalszerű struktúrája (ember 46 kromoszómával rendelkezik), ami a sejt DNS-ét és fehérjét is tartalmaz (pálca alakúak)

Genomanalízis: a gének helyének és funkciójának feltérképezése (melyik gén miért felelős)

Eugenika: „jól születés”: a kívánatosnak tartott emberi tulajdonságok genetikai beavatkozással történő megvalósítása (a humángenetika ismereteinek gyakorlati alkalmazása azért, hogy beteg egyedek ne szülessenek és ne éljenek (negatív eugenika), ill. kívánatosabb tulajdonságokkal rendelkező egyedek szülessenek (pozitív eugenika))

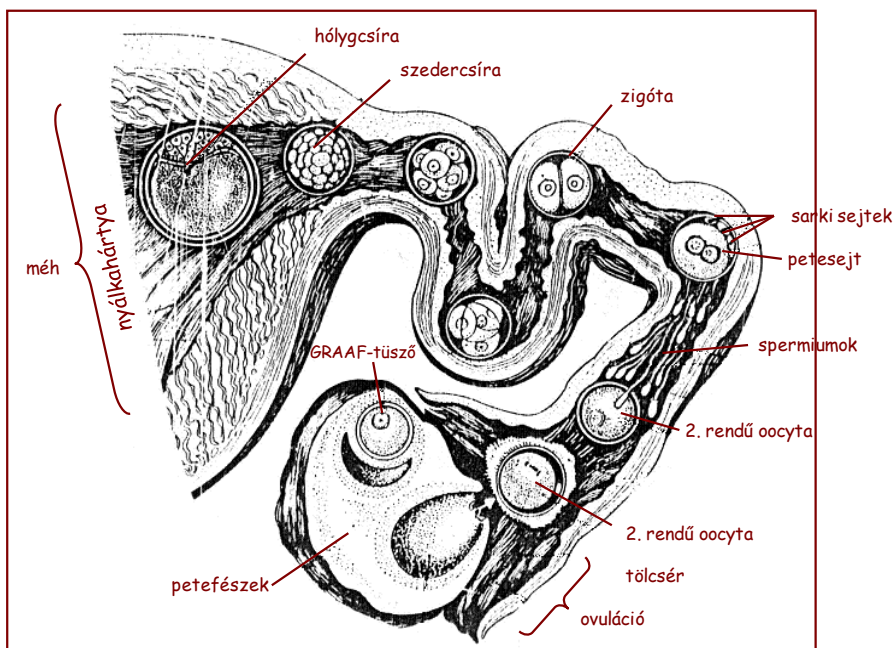
Klónozás: azonos génállományú élőlény előállítás (klón = sarj, ág, oltóvessző) másolással, vagy osztódó totipotens sejtek hasításával.

Hibrid embrió: olyan élőlény, melynek genetikai örökítőanyaga egyik fele embertől származik, másik fele más élőlénytől (transzgenetikusként is, kimérának is nevezik)

Génesészet: gének izolálása és átvitele másik génkapcsolatba (génterápia esetében – genetikai betegség gyógyításához; eugenika esetében fajnemesítéshez)

Fenotípus: megjelenési típus, azaz az élőlény létható, megfigyelhető tulajdonságainak összessége, amit a genotípus (örökítőanyag) és a környezeti hatások együttesen határoznak meg.

Genotípus: öröklési típus, azaz egy élőlény genetikai meghatározottsága, az egyedben lévő genetikai információk összessége (majd ennek megjelenése a fenotípus)

Zigóta: az emberi élet kezdetének legelső szakasza megtermékenyített petesejt állapottól a méhfalba való beágyazódásig, kb. az első 7-12 nap (onnantól nevezik embrióknak)

Morula: a zigóta soksejtűvé osztódásának 3.-4. napja (szedercsőra állapot) a beágyazódás előtt

Blasztula: a zigóta soksejtűvé osztódásának 5.-7. napja (hólygcsőra

állapot, a morulában belső üreg képződik) a beágyazódás előtt

Nidatio (implantatio): beágyazódás: a zigóta beágyazódása a méhfalba, kb. a megtermékenyítés utáni 7. naptól a 12. napig tart. Ha a petevezetékbe vagy a méhen kívül máshová ágyazódik be, az a „méhen kívüli terhesség”, életveszélyes.

Embrió: az ember fejlődésének első szakasza (9. hétig)

Magzat: az ember fejlődésének szakasza az embrió és az újszülött állapot között (9. héttől a születésig, a köldökzsinór átvágásáig), más neve: főtusz - foetus.

Pre-embrió: az ember legelső fejlődési szakasza a megtermékenyített petesejttől a „primitív csík” megjelenéséig”, a 14. napig. Valójában ideológiai fogalom, csak hogy ne kelljen embriónak, azaz embernek nevezni az új életet.

Simultan animatio: a megtermékenyülés pillanatában megtörténik az áttelekésülés, az emberré válás

Successiv animatio: folyamatos áttelekésülés, emberré válás (a férfi a 40., a női embrió a 80. napon telekésül át)

Placenta: méhlepény, amivel a magzat a köldökzsinóron keresztül kapcsolatban van (pl. táplálja)

Uterus: anyaméh

Őssejtek: Nem specializálódott (nem differenciálódott) sejt, amely hosszú ideig képes megőrizni osztódó képességét, s képes a szervezet speciális funkcióit ellátó sejtekké-szövetekké differenciálódni (totipotens mindenre képes, pluripotens sok mindenre)

Pluripotens: a pluripotens sejtből egy élőlény többféle sejttypusát, szinte minden szövetét elő lehet állítani, de mégsem az egész individuumot (pl. a hólyagsíra sejtjeiből)

Totipotens: a zigóta első osztódó sejtjeinek jellemzője: a teljes információt tartalmazzák, belőlük bármilyen sejt, új egyed is előállítható még (az osztódás 8 sejtjes állapotáig)

Jogos védelem: a saját és mások élete, testi épsége, javai és a közrend elleni intézett vagy közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárítása, szükséges arányban.

Bellum iustum: jogos háború, amit kötnek erkölcsi és jogi kritériumok

Kryokonzerválás: mélyhűtés (ivarsejtek, embriók) folyékony nitrogénben, későbbi felhasználáshoz

Lex naturalis: természetes erkölcsi törvény

Szenvedélybetegség: a kontroll elvesztése egy cselekvés vagy egy szer bevétele fölött

Tutorizmus morálsisztémája: a legfőbb javakat biztosan védő gondolkodásmód pl. az életvédelem területén. Az emberi élet minimumának megjelenéséhez a védelem maximumát rendeli.